

СТРАТЕГИЯ

ЗА ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ОБЩИНА БРЕЗНИК, ОБЛАСТ ПЕРНИК

2015 г. – 2020 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ 2
1. Правно-нормативен контекст ..... …. 3
2. Брезник в културно-исторически контекст 4
II. КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО В ОБЩИНА БРЕЗНИК 7
1. Общ обзор..... 7
2. Нематериално културно наследство 11
3. Материално културно наследство..... 22
3.1. Недвижимо културно наследство 22
III. СТРУКТУРА НА ОБЩИНСКАТА СИСТЕМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО 32
1. Органи на управление и контрол ..... ….. 32
2. Организационна инфраструктура 33
3. Планова среда 34
4. Състояние 35
IV. ЗАКРИЛА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ..... … 38
1. Цели на системата за опазване и представяне на културното наследство ..... ….. 38
2. Принципи на закрила 38
3. Приоритети на дейностите 38
V. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ, МИСИЯ И ВИЗИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО 40
1. SWOT анализ 40
2. Визия за опазването и развитието на културното наследство и мисия на общинската администрация. 42
3. Стратегически цели за развитие, приоритети и мерки. 44

Периодът на действие на настоящата стратегия е 2015-2020 г.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Културата е елемент от цялостната политика на Община Брезник за осигуряване на устойчиво развитие, утвърждаване и подобряване качеството на живот на гражданите, реализирана като част от националната културна политика в условията на европейска интеграция, при запазване на българската идентичност.

Културата е обществено благо, което изисква сериозно и отговорно отношение, доколкото е израз на ценностната система на обществото и неговата способност за идентифициране в рамките на съществуващото многообразие.
Културното наследство има първостепенна роля за съхраняването и развитието на националната ни култура. То е в основата на нашата културна идентичност.

Общинската политика в областта на опазване и представяне на културното наследство се формира в съответствие със стратегическите национални и регионални планови инструменти и във връзка с необходимостта от реализацията на конкретни системни дейности по издирването, изучаването, идентификацията, документирането, регистрацията, консервацията, реставрацията и социализирането на културното наследство. В тази връзка настоящата Стратегия има за цел закрилата на културното наследство като система от мерки за осигуряване опазването му в интерес на обществото.

Стратегията е в унисон с целите на Закона за културното наследство - в аспект да конкретизира и открои местната специфика на условията за изучаване, съхранение, опазване, закрила и представяне на културното наследство, устойчиво развитие на политиката по опазването му и да гарантира равен достъп на гражданите до културните ценности при спазване на принципите по чл. 3, ал. 1 от ЗКН:

- *Равнопоставеност на различните видове културно наследство при осъществяване на неговата закрила;*
- *Децентрализация на управлението и финансирането на дейностите по опазване на културното наследство;*
- *Публичност и прозрачност при управлението на дейностите по опазване на културното наследство.*

Идеята е да се положат максимални усилия за да се запази за поколенията културното наследство на Брезник и съставните населени места, да бъде развивано, управлявано и експонирано така, че то да помага за патриотичното и естетическото възпитание на подрастващите, за издигане на културния имидж на община Брезник и превръщането ѝ в привлекателна в културно-исторически аспект туристическа дестинация.
Настоящият документ има за цел да запази и модернизира утвърдената културна инфраструктура, като същевременно се обогатява и обновява културния живот в община Брезник.

Стратегията е изградена върху актуалното състояние на културата в община Брезник и е координирана с основните принципи, които са залегнали в националните и ретионални стратегически документи.

I. 1. Правно-нормативен контекст

Съгласно *Закона за културното наследство* (ЗКН – 2009 г., с изм.), *културното наследство* обхваща нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност (чл. 2, ал. 1). Обектите на културното наследство са определени в чл. 6 от ЗКН.

Недвижимо културно наследство са културни ценности, които са трайно закрепени към земята, включително под водата, както и прилежащата им среда (чл. 9).

Движимо културно наследство са всички останали културни ценности (чл. 10).

Културна ценност е нематериално или материално свидетелство за човешко присъствие и дейност, природна даденост или феномен, което е от значение за индивида, общността или обществото и има научна или културна стойност (чл. 7, ал.1).

Опазването на културното наследство е системен процес на издирване, изучаване, идентификация, документиране, регистрация, консервация, реставрация и адаптация (чл. 8, ал. 1).

Закрилата на културното наследство е система от мерки за осигуряване опазването му в интерес на обществото (чл. 8, ал. 2).

Националната система по опазване на културното наследство включва държавните и общинските органи за управление и контрол на дейностите по опазване на културното наследство, музеите, културните организации по смисъла на Закона за закрила и развитие на културата, както и Светия синод на Българската православна църква и централните ръководства на другите регистрирани вероизповедания. Тези органи и организации осъществяват дейността си в сътрудничество с Българската академия на науките, висшите училища, творчески съюзи, професионални сдружения и други неправителствени организации (чл. 11, ал. 1 и 2). Тези органи и организации осъществяват дейностите в съответствие с целите на ЗКН и *Национална стратегия за развитието на културата. По силата на чл. 2а, ал. 1 от ЗЗРК, Министерският съвет по предложение на министъра на културата приема Национална стратегия за развитието на културата. Национална стратегия за развитието на културата съдържа и стратегически цели за управление и опазване на културното наследство по смисъла на чл. 12, ал. 2 от Закона за културното наследство (чл. 2а, ал. 2 от ЗЗРК).*

Визираната *Национална стратегия* към настоящия момент е в процес на разработване и приемане.

Стратегическите цели за управление и опазване на културното наследство се включват в *стратегията по чл. 2а от Закона за закрила и развитие на културата след широко обществено обсъждане с участието на заинтересовани научни и културни организации, юридически лица с нестопанска цел и регистрирани вероизповедания (чл. 12, ал. 2).*

Законът за закрила и развитие на културата (ЗЗРК – 1999 г., с изм.) – определя основните принципи и приоритети на националната културна политика, културните организации и органите за закрила на културата, на нейната национална идентичност и начините за подпомагане и финансиране на културната дейност и творци.

Сред основните принципи на националната културна политика съобразно чл. 2, т. 4 от ЗЗРК е — опазване и обогатяване на културно-историческото наследство, съхраняване на българския книжовен език, традиции и обичаи.

I. 2. Брезник в културно-исторически контекст

Община Брезник заема площ от 404 кв.км или 3,26% от територията на страната, разположена в Западна България **Общата площ на територията на община**

Брезник представлява 16,8% от територията на област Перник. На север общината граничи с община Сливница, на североизток – с община Божурище, на югоизток - с Перник, на юг – с Радомир, Ковачевци и Земен, и на запад - с община Трън .

- **Природни ресурси**

Релеф

Според съвременното физикогеографско райониране на България североизточната част на Брезнишко спада към II Балканска зона, а югозападната към III Тунджанско – Краищенска зона. В морфо-структурно отношение Брезнишко също така се отнася към две области - Средногорие, като западна част на Балканската зона, и Краище – западна част от Краищенско - Тунджанската зона. По своя разнообразен релеф Брезнишко представлява мозайка от високо издигнати планински вериги и междупланински котловини и е част от Краищенско – Ихтиманската подобласт, която има преходен планинско-котловинен характер. Средната надморска височина на североизточната част на Брезнишко е около 750 м. а на югозападната – около 1000 м.

Характерни за морфологията на Брезнишко са издължените планински вериги като Любашката и Вискяр – Завалската, междупланинските котловини като Брезнишката и Станьовско-Кошаревската. Брезнишко представлява и забележителен вододел между Черно и Егейско море. Вододелната линия минава през Люлин, Радуйската седловина, Вискярските висичини, Завалска китка и Букова глава, през върховете Любаш, Копрен, Росен и Големи връх над с. Душинци. Отводняването на местата става чрез реките Конска и Светля – притоци на р. Струма .

В Брезнишко във физикогеографско отношение се разграничават два района – североизточен, с относително по-ниски планински вериги и по-добре оформени низини, и югозападен, с високопланински характер на морфоструктурните форми.

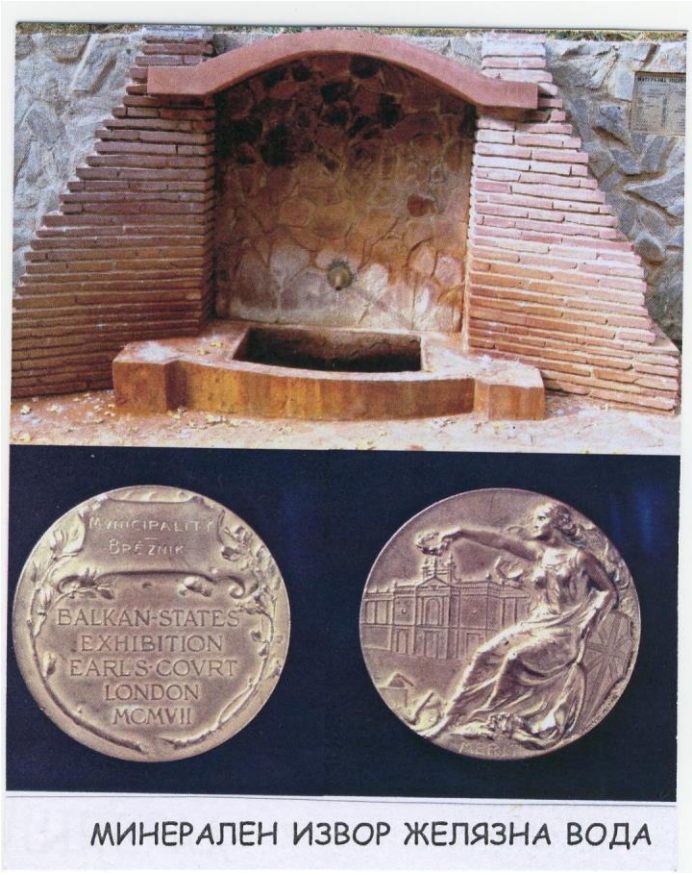
Минерални ресурси

Основните полезни изкопаеми в общината са нерудните. Ценна суровина представляват битумулитите в околностите на Красава и Горни Романци. Плиоценските глини в Брезнишко се използват за груби керамични изделия / тухли, керемиди/. В околностите на Станьовци и Банище са проучени около 700 хил. тона запаси от висококачествени огнеупорни глини. Неограничени практически са запасите от чисти варовици за добив на вар и строителен камък – блокове и чакъл. Големи са запасите от червените пясъчници в околностите на с. Ноевци в Черна гора, Бегуновци и Садовик. От тях се изработват плочки и блокове за облицовка и строителни съоръжения.

Брезник и по точно местността "Бърдото" е прочута с "**желязната" минерална вода,** която извира от южната страна на хълма в местността "Лесков дол".

С богатия си минерален химичен състав и ценните си физико-химически и физиологически свойства, железният минерален извор в гр. Брезник притежава лечебни свойства, които са привличали вниманието на болни и здрави хора още в далечното минало. Затова са допринесли и външните свойства на водата – жълтеникаво-ръждива със стипчив вкус.

Високите лечебни свойства и въздействието на Брезнишката минерална вода са били познати на населението от града и околностите му и тя е била широко използвана с лечебна и предпазна цел за укрепване и възстановяване на здравето. Била е издигната в култ и е наречена **“Светата вода”.**

МИНЕРАЛЕН ИЗВОР ЖЕЛЯЗНА ВОДА

Брезнишката минерална вода принадлежи към сулфатно-железните води и в сравнение с други води, които съдържат много повече желязо, има изразен метален и стипчив вкус. Водата се влияе от външни условия и по специално от въздуха /кислорода/, от излагането на светлина /ултравиолетовите лъчи/. Ето защо, за да се запази в бутилиран вид, е необходимо да се стабилизира с витамин “С” или винена киселина. Тъй като тя е богата на желязо, лекото ѝ утаяване не е пречка за приемането ѝ и не намалява лечебната ѝ стойност. Въпреки че запазва свойствата си чрез стабилизиране, най-добър лечебен ефект се получава при ползването ѝ по възможност в прясно състояние направо от извора.

Последните изследвания са показали, че Брезнишката минерална вода съдържа 23 вида съставки – най-много сред нашите минерални води, които ѝ придават още по-голяма стойност и ценност като лечебна минерална вода и разширяват показанията ѝ за лечение и профилактика извън нейното известно и утвърдено действие като антианемично средство.

Въз основа на общата характеристика на Брезнишката минерална вода като природно желязно терапевтично средство и на биологичните и фармакологичните действия на посочените химически съставки и свойства, както и на дългите наблюдения и на обширните научни проучвания, проведени чрез многобройните експерименти и клинични изследвания, с положителност могат да се изброят следните показания за лечение: лечение на анемии; заболявания на храносмилателния тракт; заболявания на имунната система; кожни заболявания и др.

Имайки предвид големите лечебни и профилактични стойности на Брезнишката минерална вода, винаги се е споделяло мнението за крайната необходимост от построяването на съоръжения и използването на този безценен дар.

За да съхрани това богатство за поколенията общинската администрация набеляза мерки и предприе необходимите възстановителни строителни и други мероприятия. Подобрена е инфрастуктурата, изградени са съоръжения и места за отдих.

II. КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО В ОБЩИНА БРЕЗНИК

1. Общ обзор

Община Брезник е с богата инфраструктура и значими традиции в областта на културата. Културната инфраструктура териториално е равномерно разгъната, като в съставните населени места се допълва от обществени колекции (читалищни сбирки, художествено-изпълнителско изкуство, традиционни обреди и обичаи, занаяти и др.).

Голяма роля за образованието или за общата култура хората, както на всякъде в България, имат читалищата. Тяхната роля се променя във времето, но винаги - от своето създаване до днес, е имало ролята на светилище на знанието. Инфраструктурата на културата в община Брезник е представена основно от обекти за читалищна дейност. Комплексната културна дейност се развива в *читалищата*. В Регистъра на читалищата в България са вписани 12 действащи читалища в община Брезник. Такива са народните читалища: „Просвещение - 1870" в гр. Брезник; „Искра – 1932 г." в с. Слаковци ; „Просвета – 1922 г." в с. Бегуновци; „Иво Войвода – 1928 г. " в с. Д. Секирна; „Пробуда – 1931 г." в с. Ноевци; „Пробуда – 1927 г."в с. Кошарево; „Дебелец - 1932" в с. Садовик; „Граовска пробуда–1928 г." в с. Велковци; „Просвета – 1928 г." в с. Банище; „Искра-с. Гигинци-1952 г."; „Светлина–Сопица–1932 г." и „Хр. Смирненски – 2005 г." в с. Станьовци.

НЧ „Просвещение - 1870" в гр. Брезник е средище на целия обществено-политически живот в общината . Тук се провеждат срещи с дейци на изкуството и културата ,

гостуват професионални изпълнители ,театрални постановки и концертни изяви , организират се чествания на годишнини и празници. Читалището разполага и с картинна галерия , в която се съхраняват оригиналите на около 50 платна , рисувани от пернишки художници. Част от творбите са дарени от майсторите , други читалището е придобило чрез откупки. Много от картините са рисувани на организираните от читалището и общината пленери.

В читалищата са развити основно библиотечната, клубната дейност, различни видове школи (по музика, езикови, по творчески дейности), както и различни форми на художествената самодейност.

В община Брезник музейната дейност е свързана с Общински исторически музей Брезник, създаден през 2013 г. Музеят се помещава в сградата на **Класното училище –** стара къща с възрожденска архитектура, обявена за паметник на културата от местно значение, реставрирана през 80-те години на миналия век.. В нея се е помещавало класното училище, открито през 1839 г. Първият учител е бил Димитър Тонджоров. Музеят разполага с три зали и две постоянни експозиции – Възрожденска и Етнографска , и зала за временни експозиции. Музеят има общоисторически характер и съдържа шест основни фонда:

- Археология;
- Етнография;
- Възраждане;
- Нова история;
- Най-нова история

Наброява над 2 500 музейни единици.

ОИМ Брезник разполага и с дарени от скулптора, художник и виолончелист Стоимен Марков (от стария род Маркови в село Ребро), гранитна скулптура „Легенда за Любаш", която е експонирана в двора на „Класното училище", 5 скулптори от дърво, 14 метални пластики и 92 картини „Рисувани скулптури".

Общият брой на обектите на недвижимото културно наследство в общината възлиза на 112, като голяма част от тях са археологически паметници, друга част са исторически паметници и трета част – художествени паметници на културата.

Основната част от недвижимото културно-историческото наследство е концентрирано основно в гр. Брезник и околностите му – 28 паметници.

По критерия — значимост с *„национално значение"* са 9 обекта: в т. ч. Средновековна църква „Св. Петка" в града – архитектурно – художествен паметник на културата; Добра могила при Бабичката чукла – археологически; Църква „Св. Арх. Михаил" /стенописите/ при Билински манастир – художествен в землището на с. Билинци; Тракийско гробище край с. Душинци – археологически паметник на културата; Градище, край с. Бр. извор - – археологически; Къща на братя Стефанови в с. Муртинци – исторически паметник на културата; Могила и църквище в землището на с. Непразненци – археологически; Средновековна крепост, Градище, по китка в

землището на с. Ноевци – археологически; Тракийска крепост в местността „Прокопие", над село Завала – археологически.

С категория „*местно значение*" - 41 обекта, в т. ч. 34 археологически, 6 исторически и художествен – 1 обект.

Важен проблем на национално ниво е липсата на целеви средства за съфинансиране в бюджетите на всички юридически лица в сферата на културното наследство при участие в проекти. Културните институти не разполагат с възможности и механизми да акумулират средства за различни проекти и дейности.

Липсата на финанси не позволява доброто опазване и представяне на обществените колекции, а откупки на движими културни ценности от години не се извършват.

На фона на тези обстоятелства в политиките на общинското ръководство на Община Брезник през последните 4 години се отчита тенденция за оказване на многостранна подкрепа и подпомагане на процесите по опазване на културно-историческото наследство. Тази подкрепа е обусловена основно от осъзнаването на ролята на културно-историческото наследство за развитието на туризма. Необходима е подкрепа, състояща се в надграждане на административния капацитет на културните институти, обновяване на сградния фонд на културните институти, финансова подкрепа в изследване, консервация и социализация на археологически обекти, финансиране на разнородни програми и проекти от общинския бюджет, оказване на техническа и експертна помощ при подготовка и реализация на проекти, съфинансирани от ЕС и/или от държавния бюджет, дофинансиране на дейности и др. Необходимо е прилагането на дългосрочни и краткосрочни стратегически и планови документи за *дейности по издирване, съхранение, проучване и опазване на културното наследство,* чрез приоритетно и целево финансиране. Гарантирани инвестиции за обновяване и модернизиране на съществуващата културна инфраструктура в съответствие с международните стандарти биха дали възможност за преодоляване на слабите страни в контекста на Стратегията и отваряне към други сфери на обществено икономически живот, с които да взаимодействат и да се развиват в условията и предизвикателствата на XXI век.

Необходимо е осигуряване на приоритетно финансиране от държавата и общините за въвеждане на превантивни мерки за опазване на културното наследство, както и осигуряване на целево финансиране за развитие на материалната база, изграждане на нови и модернизиране на съществуващите експозиции, зали и фондохранилища. Увеличаването на инвестициите чрез осигуряване на целево финансиране за дигитализиране на фондовете и за представянето на културното наследство ще допринесе за по-активното му използване в търговски, туристически, рекламни и др. индустрии.

Развитието на публично-частното партньорство в областта на опазването и социализирането на културното наследство ще подпомогне разработването на механизми за намиране на алтернативни източници на финансиране.

Отлагането на решението на проблема с финансиране на културните институти може да доведе до необратими последици за богатото културно наследство на общината и региона. Липсата на политики за осигуряване на средства за консервационна и реставрационна дейност, за осигуряване на подходящи условия за съхранение на културни ценности води до влошаване на състоянието им и създава предпоставки за тяхното унищожение.

Не на последно място недостигът на средства принуждава културните институти да правят компромиси с качеството на културния продукт при реализиране на инициативи, което неминуемо застрашава сигурността на културните ценности и уронва престижа на институциите.

Човешкият ресурс в културните институти е специализиран в съответното направление, с богат професионален опит. Щатната численост обаче в повечето институти е на нивата на критичния минимум, което налага съответните специалисти да изпълняват повече от една длъжност без това да влияе на заплащането и същевременно влошава качеството на извършената работа. Поддържат се много обекти с ограничен брой специалисти, което отнема от времето им, необходимо за научна и друга специфична дейност. Заплащането в сферата на културата е почти на нивото на средната работна заплата за България. Липсват програми и финансиране за повишаване на професионалната квалификация, профилирани обучения и специализации. Богатите фондове на културните институти предполагат разгръщане на дейности и създаване на културни продукти в зависимост от спецификите и ресурсите на общината и региона. С настоящия си кадрови ресурс по отношение на дейностите, културните институти полагат значителни усилия за осигуряване на достъп и популяризиране на културното наследство, за създаване на програми за различни видове публики, разработени съобразно принципите за атрактивно, интерактивно и в определена степен иновативно представяне.

Липсата на достатъчна координация между различните институции, ангажирани с опазване, изучаване, съхранение, стопанисване, представяне на местното културно наследство (държавата и общините; МК, БАН, Светия синод на БПЦ, други регистрирани вероизповедания и пр.) не спомага за ползотворното взаимодействие по конкретните дейности на съответните институти.

2. *Нематериално културно наследство*

Брезник е община с богато историческо наследство и културно разнообразие. Тяхното опазване е съществено за съхраняването на националната идентичност на населението, връзката му с територията и традиционната култура като съществена част от неговото ежедневие.

АВТЕНТИЧНИЯТ ФОЛКЛОР, сътворен от народния гений, сам по себе си е конгломерат, *ненадминат по структура и уникално съдържание.* Състои се от следните компоненти, взаимно свързани и допълващи се:

- *Песен – уникална по своята същност, характеристики и изпълнение. В своята многобройност и разнообразие по сюжети и жанрове народните песни от Брезнишкия край показват гордия и независим, оптимистичен творчески дух на населението, неговото жизнелюбие и бодрост. Първият учен, който се докосва до богатия граовски*

фолклор е руския учен-славист, фолклорист и етнограф Владимир Качановски през 1879 г. Той записва тридесет народни песни от шестима певци от с. Бабица, с изключителна музикална надареност. Текстът основно се отнася за юначни мъже и жени, за исторически лица и събития. По-късно през 1889 г. в Сборник за народни умотворения проф. Иван Шишманов записва значителен брой фолклорни образци от Брезнишко, които показват оригинална творческа мисъл на певците. Би могло да се каже, че фолклорът на Брезнишко може да се нарече неписана историческа летопис, съхранена през вековете в дълбоката и мъдра памет на брезнишкото население.

- *Носия* - Истински шедьоври на народното изкуство безспорно са женските дрехи – литаците. Женският костюм в Граово се състои от няколко части, всяка от които по-важна: литак, кошуля(риза, носена под литака), ошвица(кърпа за нагръдник), паралента(кърпа за главата), тканица(пъстроцветен колан) и шарени чорапи. Литаците си граовки везали с голяма любов и по всички правила на естетиката, главно със сърма, гайтани и маниста. Везана била и кошулята, като везмото се разполага по ръкавите, деколтето и в долната част, по краищата се зашивали ръчно изплетени дантели. Такива се поставяли и на паралентите. Чудни били и чорапите им – плетени дюс, а след това бродирани с растителни орнаменти.

- Нека си пр ентета и беневреци, с широкия ч кожа и мераклийски направени вци”.

- *Хумор* - Появилият се през 1958 г. том 49-ти Сборник за народни умотворения и народопи, съставен от Александър Мартинов, представя огромен фолклорен материал от Граово – поместени са 581 народни песни, 300 народни приказкии анекдоти, 194 пословици, скороговорки, клетви благословии,поверия, баяния, както и народни обичаи при раждане, при сватба, при смърт. Целия материал записван в продължение на 8 години е своеобразно свидетелство за остроумието, находчивостта и творческите възможности на граовци.
- *Диалект* - Комуникацията или информационната дейност в Брезнишко тече на няколко етапа, но на първо място стои езикът, които е водещ при всеки от тях. Първият етап е първичната или локална информация. Тя е на типичния за граовци диалект с подсилени гласни букви в краищата на думите, както и редуциране на някои от съгласните в по-остри, съскащи и усложняващи изговора. Въпреки всичко това в Брезнишко сякаш се е запазил най-цветистият български език, най-чист от чуждици и заемки. Първичната информация се получава ежедневно по седенките, в хановете, на вечеря в семейството, а по-късно с появата на средствата за масова комуникация се осъществява чрез тях. Вторият комуникационен етап е информацията, която пристига "отвън", тя се разпространява с търговците, пътуващи в други околия, по ежегодните панаири и най-вече на сборове. Последният тип е особената комуникация – мълвата,

слухът. Навсякъде мълвата е гибелна за онзи, за когото се разпространява, но в Граово тя остава като прикачена табелка години наред. Има стари родове, които носят името на някое “провинение” на своите прадеди.

- *Граовски хорá* - Характерно за граовския танц е и това, че тук се играе граовска хороводна ръченица по специална граовска мелодия, изпълнявана от отлични свирачи на музикални инструменти, кемене, тамбура, сворче (пищялка), двоянка и гайда. Научили мелодиите по предание, тези музиканти с удивително упорство не се поддават на осъвременяването, а когато липсва музикален съпровод, момите пеят хороводни песни, като “Кога войвода бесеа, ризата му се белее, перчемо му се вее.” Ако вземем най-популярния ритуал в Граово – сватбата, покрай другите танци се играе едно хоро, което е неизменно за този обичай и носи различни имена: Цоне мило чедо, Чичиното, Кьорчевото. При това хоро, което се играе хороводно от всички или насреща по двама, а някъде и соло, при първия такт се удря силно с петата в пода със стремеж да се счупи дъска. Ако танцуващите успеят да счупят дъска, това е символ, че на новобрачните ще се роди мъжко дете. И оттам диалектно хорото се нарича “Мъжкото”. С най-голямо увлечение като ритуален танц на сватбата се играе мъжкото граовско хоро на “Периняците”. Това е мъжки танц, играе се само от най-добрите му изпълнители – баш играорците, така да се каже, от “асовете” на хорото. То се играе от най-близките приятели на младоженеца, от т.нар. “акрани” на жениха. Те слагат на калпаците си перо от орел, петел, гъска или пуяк (остатък от традициите на Аспаруховите конници) играят в момента при “обричане на младоженката”. Който вече е “обречен” също се захваща на хорото. Това хоро е най-силното от всички мъжки граовски хора. То е изградено от много сложни, бързи, динамични и мъжествени движения и стъпки, носи най-голямото танцувално майсторство на граовеца. Ръцете са сплетени в здрава “леса”, играе се леко,, трептящо, с характерното за граовските хора т.нар. “натрисане”, като трептенията започват от пръстите И петите, преминават през цялото тяло и най-трелиращи са в ръцете и раменете, като онзи, който наблюдава, сякаш вижда цялата танцуваща група да се откъсва от земята и да затрептява във въздуха. Движенията на краката са неуловимо бързи, стъпките са кръстоски, плетеници, приситвания, залитания, крайно динамични и емоционални. Това хоро носи най-чистия граовски стил на игра. Това е “еталонът” на граовското хоро. Играе се на място, встрани, с излитания на талази напред и назад. Играе се в състояние на повишена емоционалност, на екстаз, достигащи до “свещена лудост”, при която след характерни провиквания “о-о-о-о,” и-и-и-и” се достига до едно нечовешко подръмжаване и зашеметяване. Когато говорим за танца на “периняците”, трябва да разбираме, че това е стилът въобще на граовските хора. Характерно е още за граовските старинни (необработени и неосъвременени) хора, че се играят под “команда”. Всяка команда има свои съчетания от стъпки и движения, като “копай”, “сечи”, “влачи”, “гради”, “удри”, “изхвърли”, “люляй”, “тури озгоре” (отгоре) и др. Или комбинирани – “две гради”, “четири гради”, “две изхвърли” и т.н. Така танцуващите граовци са неудържима стихия. По време на играта на граовци на

концерт, екзалтиран зрител се провикна: “Тия граовци имат две сърца – едното е за хоро!”

Важно е да се знае, че граовските танци са едни от най-древните в България. Оригинално изследване на граовските танци е направил Лозан Иванчев, в

- Празници и обичаи - Населението на Граово – Брезнишкият край има богат духовен живот и непреходни културни традиции. Този край е един от най-интересните във фолклорно отношение, със съхранен оригинален колоритен диалект и архаични форми, разкриващи богатството и красотата на родния език.Най-забележителни прояви на местния фолклор включват: обредната поезия, танца, музиката, фолклорните игри/ сурвакарските обичаи/, юнашкия епос. Богат и разнообразен е фолклорът, свързан с календарните и семейни празници. От незапомнени времена в гр. Брезник се е съхранил и битува уникалният събор „Видовден”, които се провежда винаги на Видовден / 28 юни – последната събота от м. юни/. Този ден в Западна България се празнува така значително единствено в гр. Брезник и е непознат в другите райони на страната. ГРАОВСКИЯТ СЪБОР “В И Д О В Д Е Н”® е традиционен граовски събор, вече и със запазена словна марка в Регистъра на Патентното ведомство на Република България под № 84755 от 30 май 2013 г.

ПАТЕНТНО ВЕДОМСТВО
на Република България

СВИДЕТЕЛСТВО
ЗА
РЕГИСТРАЦИЯ НА МАРКА

(190) BG (111) Рег. No.84755
(151) Регистрирана на 30/05/2013

(181) Срокът на действие
изтича на 18/04/2022

(210) No. на заявката 123411
(220) Заявена на 18/04/2012

(565) Защитени цветове

(526) Неохраняеми елементи

(511) Класове на стоките и/или услугите
41

(550) Тип на марката - **словна**

(732) Притежател/и/:
Община Брезник
2360 БРЕЗНИК
ул."Елена Георгиева" 16, област Перник
БЪЛГАРИЯ

(740) Име и адрес на представителя по ИС:

ГРАОВСКИ СЪБОР "ВИДОВДЕН"

Председател

Дата:

19.06.2013

- Краеведът и изследовател Вера Георгиева е автор на задълбочено изследване и проучване на най-мащабната народна традиция в Граово – фолклорният събор Видовден. Той се е провеждал от незапомнени времена на 15 юни ст. с. Той е ставал в една част от обширната местност "Кална Бара",която е влизала в землището на няколко села: Бабица, Сопица, Слаковци и Велковци. .....Събора на Видовден е продължавал по два – три дни. Най оживения ден е бил втория ,когато многолюдният народ се е стичал на "съборището", защото на този ден е имало "тупанье, свиркье, оро и пазар".....На Видовден турците от този край са взимали участие в събора ."Добра могила "е влизала в пределите на турски чифлик. На този ден чифликчията се е качвал на върха на могилата и от там е наблюдавал събора. Също така турците са взимали участие в провежданите там борби. Както много други събори, така и този турците са използвали за да

издевателстват върху българското население. Това е видно от спомена на баба Стана Джаджина от гр. Брезник: "Свекърва ми е разказвала, че една година станало бой на събора, когато тя била дете. На този ден свекърва ѝ извикала на внучките:- Деца, крийте се, крийте се,защото идват гъжваре. Завръзвайте черни кърпи да не ви отвлекът и потурчат. "На събора хората са пазарували, играли са хоро, женили са се, мъжете са провеждали борби и друг вид игри...Знае се, че кръчмарите от Брезник са изнасяли вино и ракия. Идвали са сергиджии – евреи от София, а освен тях имало е местни сергиджии. От тях съборджиите са купували: маниста, модрило за литаци, подкапници. На Видовден се е играло много граовско хоро "за пояс". Момите и ергените са "заправяли" хорото. Тук първостепенна роля са играли бачовете, които са водили танецът. Може би за това, че те са били опитни и сръчни скотовъдци, големи майстори на каймака и сиренето, са били обект на голям интерес и желания за женитба от страна на момите. Бачовете са се обличали в беневреци с шарени пояси и чучулести капи. Момите са се надпреварвали да се хванат на хорото за бачът – танчевод. Те казвали: " Ако ме заиска бачът ще го взема – неискам за другиго да ходя" . Понякога застарели ергени, за , които женитбата е била вече продлема, нарочно са се преобличали, като бачове и са заигравали първи за да използуват слабоста на момите и се оженят по лесно. Един от най обаятелните бачове е бил момък от село Ракита, който е бил бач в Цвейчовата род в с. Бабица. Той бил завил ръкави на кълчишната риза, целия "умаслен" от млякото, забол рабуш в чорапа, който опирал чак до петата, "за жалил с жалце гачник и го замотал около крака". Като водил танеца,поглеждал в някоя мома, поревисто се ребетил и след това запявял песента: - Далав, далав, далав нанке ле,

На "Калну бару" на съборо...

И след това се пак се "ребетил":

Ъ – ъ – ъ .... ъ – ъ – ъ .....

Всичките моми гледали в "мужъкът" и както играели удряли " с пета в колене" и говорили :

Дръж ме, мари, за тебе е зорът ...

С видовденското хоро е свързан и случая с един селянин от с. Режанци, който всяка година през зимата и пролетта отивал в Пазарджйско на кюркчилък. Една година закъснял със завръщането и около обяд бил на събора. Бил голам играорица и взел учаастие в надиграването. Играл от обяд до вечерта и умрял до вечерта на место.

През миналия век народният инструмент , с който се е свирело по хора и събори в Брезнишко е бил кеменето. Сведенията сочат , че имало много свирджии, които са правили различни хора и само един тупанджия, който се е качвал на върха на "Добра могила" и е давал такт на хората. .

На Видовден са играели на "поребърницу", надхвърляли са се с камък, нарипвали са се и са се борили. Играта "поребърница" се е изразявала в следното: състезателя е взимал прът до пет метра дълъг, поставял го е на рамото си , а тънкия край държал с две ръце и викал:"едно,две три..." и го хвърлил колкото може по напред. Този, който успеел да хвърли най- далеко пръта от него ставало юнак.

Хвърлянето на камък било също състезателна игра. Камъка се изхвърлял по четири начина: първия – камъкът е в шепа и се хвърля с една ръка: втория- състезателят на място маха ръка, в която държи камъка, изсилва се и го хвърля: третия- затичва се десетина метра и го изхвърля : четвърти- хваща камък и го маха десетина пъти между краката и над главата и го захвърля с все села.

Когато слънцето захождало и ставало по – хладно от всяко село излизали юнаци да се борят. Пехливаните са ходели бавно с тежки стъпки , удряли са се ту с едната ту с другата ръка в тила и са издавали гърлено " Буу- бууу " / Звуци подобни /на мучене на говедо/ по тези звуци те са се откривали и когато двама борци заставили един срещу друг , започвали да тъпчат земята на едно място с по-бързи , тежки стъпки , издавали продължително " буу- буу- бууу" и се хващали да се борят. Борили са се юнаци от различните села , също така българи с турци и турци с турци. Често победители в борбата над турците били българите....

Търговци пристигали от къде ли не : от Индия продавали лекарства и " меришливки " перси предлагали шарени черджета /килими / - " да им се не нагледаш " , чехи и руси донасяли коси за косене на трева. От някъде докарвали арнаудски сърпове . От гр. Кутловица / Михайловград / предлагали малки и големи "кутли "/крина , мерка за жито / От Габрово с талиги превозвали / залупци /, ножици , малки и големи ножове. От село Гинци с коли докарвали за продан каменни корита и точила. Местни майстори продавали пищялки и "двояници " . На събора се пазарувало с турски пари, със златни и сребърни монети. Всеки търговец и чорбаджия имал "терезичета", с блюда големи колкото супена лъжица. На тях измервали наполеоните, защото английските и турските били от чисто злато , а френските и нашите били по-леки , защото били смесвани.

Един от най-жизнерадостните зимни народни обичаи в Брезнишко е **обичаят "Сурова".** Той се провежда всяка година на 13 и 14 януари – Васильовден, в селата от Брезнишка община, а дни по-късно се пренася и по улиците на града.

- **За обичая "Сурвакари", в Брезнишко наричан "Сурова"** задълбочено изследване върху обредното съдържание на обичая и съвременното му състояние е направила етнографката Цветана Манова. Нейно е и проучването, свързано със женитбената страна на обичая.

Сурвакарските игри водят началото си от далечни езически времена. Свързани са с културата на античното, вероятно тракийско население на Балканите, но носят и многобройни славянски черти. От незапомнени времена в селата от Брезнишко се е съхранил и битува обичаят "Сурова". Той е свързан с новогодишния празничен цикъл от Коледа до Водици. В традиционния календар този 12 дневен цикъл е познат като мръсни, погани дни, тъй като се смята, че по това време бродят вредни, нечисти сили, които изчезват едва след като на Водици се кръсти водата. Обичаят има древни езически корени и богата обредна символика. Той се прави за прогонване на злите сили, за здраве и плодородие. В него участват млади мъже, деца и вече нерядко жени. Местното население ги нарича "суровишкарé", "мечкарé". Участниците се делят на две групи – "сватба" и "старци". Персонажите в "сватбата " са: невеста, младоженец, девер, зълва, байрактар, свекър, свекърва, кум, кумица, поп, клисар. По броя на главните действащи лица, облеклото, сватбените атрибути и обредните действия сурвакарската сватба повтаря някои от по-важните моменти от традиционната народна сватба в Брезнишко. Особен колорит в дружината внася групата на "старците". Тя включва онези мъже , които са преоблечени в кожи, носят тежки звънци на кръста и маски – ликове на главите, а в ръцете си държат дървени саби . Извън тези групи в дружината участват още: водач, "мечка с мечкар", свирци и веселяци преоблечени като цигани, които се обособяват със самостоятелни действия в обичая. Водачът на групата е в костюм на войвода и най-често напомня фигура от времето на Българското Възраждане. Подготовката на обичая започва още в късна есен, когато привърши полската работа. Тогава се събират кожи и рога, сушат се криле на птици, събират се звънци. Седмица-две преди Нова година уточняват кой как ще бъде облечен, избира се "водач" и "невеста". "Старците" се готвят тайно един от друг. Всеки изработва маската си сам, като влага автентичните традиционни елементи, собствено творческо виждане, тънък усет към красивото и богата фантазия. Маските са изработени от естествени материали – кожи от домашни животни,

рога, птичи криле, дърво, текстил. Маските в Брезнишко се наричат – "лици" / ед. ч. лик/. Те най – общо са два вида: едните направени от кожа и представляващи животинска глава, другите са направени от дървена коруба, изобразяваща лице, от двете страни на което са опънати криле от птици. Използват се коноп, прежда, пискюли, звънчета, остригана козина, така че ликът придобива фантастичен вид. Нощта на 13 срещу 14 януари мъжете от групата се събират в някоя къща, преобличат се , слагат на главите си маските – ликовете и рано призори тръгват да обхождат всички домове. Във всеки двор те играят пред стопаните, поздравяват ги с народни благословии, изпълняват ритуала "Сватба" и пожелават на домовете благополучие и плодородие. Тук важен момент е сурваканeто с дряновата сурвакница на всеки член от семейството в дома за здраве. Сурваканeто е запазило обредно-магическият си смисъл и означава пренасяне на магическите сили на дървото върху човека. От своя страна стопаните ги посрещат и ги даряват с плодовете на природата. По това време на двора се играе тежко сурвакарско хоро, което не се играе друг път. "Циганите " се веселят, "мечката" играе. След обяд всички се стичат на "сред село" , махат ликовете и се хващат на голямо шарено хора. Започва богатото сурвакарско угощение - баници, "вариво" и др. През целия ден селата в Брезнишко се огласят от хиляди звънци. Това е един истински народен празник – всяка година от древни времена до днес.

Обичаят "Сурова" се посреща с изключителен интерес от местното население. Той ни дава ясна представа за богатството и жизнеността на народните обичаи, за индивидуалните особености и значение на местния автентичен фолклор. Всичко това налага и изисква от всички нас да съхраним, опазим и предадем на поколенията тази уникална по своето значение традиция, показала изключителна устойчивост като един най-обичаните и жизнерадостни народни обичаи в Брезнишко. За тази цел Община Брезник, НЧ "Просвещение 1870" и читалищата от другите населени места в общината всяка година организират и пренасят празника и в гр. Брезник, за да може това уникално шествие, което ще премине по улиците на града да го видят и "гражданите", да прогонят злите сили, с пожелание за богата реколта, здраве и плодовитост на хората и животните. Да се насладят брезничани на разнообразни персонажи с неповторими маски, костюми и многогласни звънци. Да се потопят в жизнерадостен самобитен театър, съчетан с танци и музика – игрите на сурвакарите. Този своеобразен Преглед на сурвакарските игри се провежда няколко дни след провеждането му в селата от Брезнишко. С ритуалния си богослов за здраве, плодородие и добруване сурвакарските игри превръщат този ден в най-красивия празник за жителите и гостите на града. На този ден по

улиците на града потича пъстроцветна река от чудновати вестоносци, танцуващи ликове и грохот на тежки звънци, дошли да възвестят по един уникален начин победата на доброто над злото. Всяка година за пореден път на Васильовден, наричан в Брезнишко – "Сурова", сурвакарите обличат костюмите си със самочувствието и достойнството на творци и носители на една уникална традиция, която е част от народното културно наследство.

3. Материално културно наследство

Недвижимо културно наследство

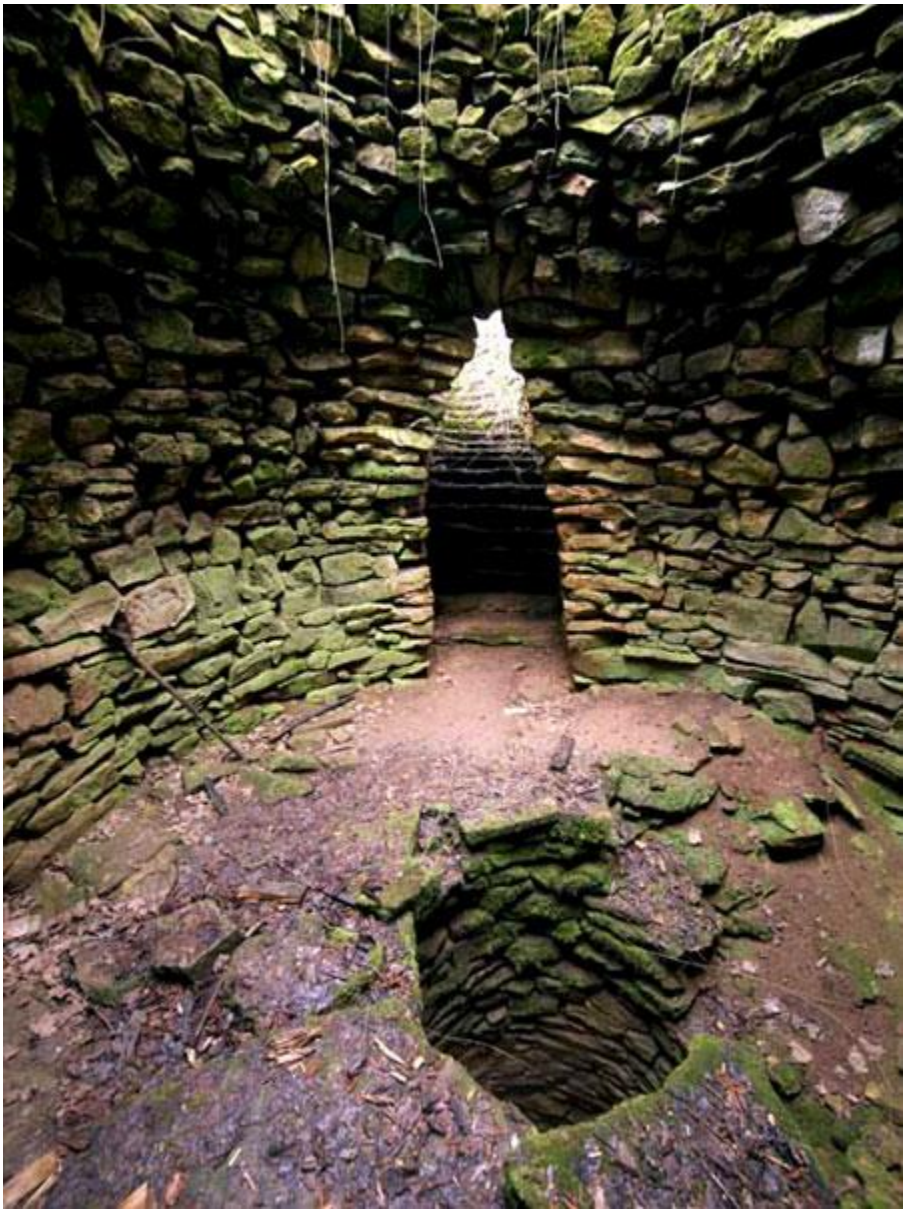
Археологически обекти и места

1. **„Храм-кладенец" при с. Гърло, община Брезник:**

Археологическият обект, класифициран от проучвателя - Димитрина Митова Джонова като „Храм-кладенец", е разположен на около 3.ОО км, 360° северно от центъра на с. Гърло, община Брезник (СР5 N 42°47'14.1" Е 022°50'53.6" и геодезически координати Х 4613704.318 У 8459725.793) на 883м надморска височина. Изграден е на североизточния склон на планинско възвищение „Кула" в м. „Пусто гърло". Съоръжението представлява кръгло помещение, покрито с фалшив купол с цилиндричен отвор на върха, до което се достига по каменна стълба, покрита с фалшив свод. Стените на куполов идното централно помещение с диаметър около 4,00м, са изградени на суха зидария от грубо оформени каменни блокове в основата (1,00-1,50м в изправената част на стените от пода) и ломени такива в горната част. До

входа, върху един от камъните има врязан графичен знак (?). Куполът завършва с цилиндричен отвор, който днес е по широк с около 0,50м. от оригинално открития. По средата на помещението има вкопан кладенец с диаметър 1,33 м и дълбочина около 5,50м (сега 3,90м). На дъното има части от дървеното защитно покритие на обекта. В стените на кладенеца, на дълбочина 1,00м, има отвори за събиране на вода. Днес източната част на пода на куполното помещение, покрит с каменни плочи, е разбита (вероятно от иманяри). На това място личи, че стената на помещението продължават и под подовото ниво.

В помещението се влиза по покрито стълбище (коридор) с широчина на коридора 0,80-1,70м. Коридорът представлява низходяща стълба от 13 стъпала и дължина 7м. Стъпалата са изградени от подбрани плочести камъни. Покритието

му е изведено чрез стесняване на стените и затворено отгоре със стъпаловидно поставени масивни плочести камъни, конструктивно свързани със стените. Височината му е 2,18м - 2,62м. В стените са оформени по една ниша за поставянето на ведра (?). Има съмнение относно автентичността на извитата горната част от коридора, която вероятно е констуирана така при КРР за по-лесен достъп до куполовидното помещение.

Проучвателят, проф. Д. Митова-Джонова, датира това съоръжение към Късната бронзова епоха (14-12 век пр. Хр.), като определя съоръжението като култово и посочва редица аналогии, най-многобройни на о-в Сардиния. Основания за датиране на обекта са няколко фрагмента (публикуван е само един) от желязната епоха. За съжаление не можахме да открием тези фрагменти, както и неоповержими доказателства за обстоятелствата на тяхното намиране.

Днес оригинала е трудно различим от реставрираните зидове (при реставрацията автентичността на обекта е нарушена чувствително). Съществуващата днес конструкция, е видимо стабилна и е в сравнително добро състояние. Експониран е в лесно достъпна, специално изградената за това постройка, чието покривното покритие днес липсва.

2. Римска баня при с. Гърло, община Брезник:

Археологическият обект „Римска баня" е разположен на 2,950 км, Г северно от центъра на с. Гърло, община Брезник (СР5 N 42°47'12.8" E 022°50'56.3" и геодезически координати X 4613663.792 У 459786.892) на 865м надморска височина. Проучена е през 1972г. от Димитрина Митова-Джонова. Намира се в м. „Пусто гърло", в североизточния склон на скалистия връх „Кула" (намиращ се в северния дял на планината Гребен). Отстои на 75м 123° югоизточно от т. н. храм-кладенеца. При откриването, банята е имала размери: дължина 12,50м и ширина 9,00м. Градежът е изпълнен от средни по големина ломени камъни и тухли на хоросанова спойка. Състои се от четири преходни едно в друго помещения (Студени: аподитериум/фригидариум, тепидариум; топли: лаконикум, калдариум). Входът е от югоизток. Той въвеждал в аподитериум, ползван същевременно и като фригидариум с размери: 6,17х2,1 Ом. В южната му стена е вграден басейн-резервоар, който се е пълнел със студена вода, захранвана от близкоотстоящ извор. Резервоарът е изграден от плочести камъни с хоросанова спойка. Покрит е от четвърт сфера, изградена на принципа на фалшивия свод. Подът на аподитериума е разбит.

От аподитериума, посредством две стъпала се е слизало в тепидариум. Стените му са били запазени във височина от 1,00м до 2,00м. Към северозападната му стена е изграден малък полукръгъл басейн. Измазан е с фина, водонепропусклива мазилка. Пред басейна, по цялата югозападна стена, е изградена пейка. Стените и, както и стените на целия тепидариум, са били неколкократно измазвани с розова, хидрофобна мазилка. Подът е постлан с големи каменни плочи, поставени върху хоросанова подложка. Водите от аподитериума са отвеждани в тепидариума и са свързани с общия канал на банята. Топлите помещения имат подова и стенна инсталация. Хипокаустът се е загрявал от две пещи. Главната пещ - префурниумът, е разположен на североизточната стена под калдариума. Втората, по-малка пещ е разположена на югоизточната стена, под лаконикума.

От тепидариума се е влизало в лаконикум. Югозападната му част е била запазена до 2,00м височина. Стенната тухлена облицовка е била обрушена. Суспензурата е изградена от каменни плочи, положени върху колонки, иззидани от камък на хоросан. Над плочите е настлана десет сантиметрова хидрофобна мазилка.

Калдариумът е с правоъгълен план. Към югоизточната и северозападната му стена са изградени два малки басейна с полукръгъл план. Те са вградени в пода и фланкират хипокаустната инсталация. Хипокаустната инсталация на калдариума е изградена от каменни колонки, свързани със сводови конструкции, образувани от глинени тръбички с хоросанова спойка. Тази конструкция носи суспензурата. Префурниумът на хипокауста при калдариума е конструктивно свързан с банята. За поддържането му е изградено допълнително малко помещение, от което са запазени части от надлъжните стени. Обемно-плановото решение на античната баня е подчинено на основните принципи на римската архитектура. Забелязани са преправки в банята: входът между аподитериума и тепидариума е бил зазидан. Според Д. Митова-Джонова, банята е функционирала през И-1М век. Унищожена е от пожар.

По всяка вероятност, Римската баня е свързана с разположената на близо Късноантична крепост. Предполага се, че в близост има и други постройки от същия период, което прави мястото привлекателно за иманярски набези.

Днес състоянието на обекта е отчайващо. Цялата територия е обрасла с гъста ръстителност, която затруднява достъпа и идентификацията на обекта. Преградните стени и видимите конструктивни елементи са обрушени. Все още е възможна идентификацията на отделните помещения.

3. Късноантична крепост „Кула" при с. Гърло, община Брезник:

Късноантичната крепост е разположена на 2,91 Окм и 356° северно от центъра (сградата на кметството) на с. Гърло (<ЗРЗ N 42°47'11.2" Е 022°50'50.5" и геодезически координати X 4613615.30 У 8459654.74) в м. „Кула" на 922м надморска височина. Крепостта се намира в най-високата част на конусовиден, ясноизразен на околния терен връх, наречен Кула, на източния край от северния дял на планинския масив Гребен, между два притока на Красавска река.

На скалистия някога връх (сега залесен с широколистна гора) с подчертано стратегическо местоположение, през късната античност е изградена крепост, която е обхващала площ от около 20 дка. Целият терен е осеян от иманярски изкопи, които разкриват части от крепостната стена, основите на една кула и части от множество сгради от вътрешното пространство на крепостта. Стените са изградени от местен ломен камък с хоросанова спойка. При градежа са употребявани и тухли. Сред изхвърлените от иманярите камъни и отделни тухли, се забелязват и парчета от шлак - следа от обработка на метал. Крепостта е пряко свързана с охраната на пътя от север - Тимошко-моравския басейн, а от юг - поречието на Струма и Егейско море.

4. „Римската баня" и „Късноантична крепост „Кула" при с. Гърло, община Брезник, са декларирани за археологически паметници на културата с Протокол на СОПК при Комитета за култура от 03.02.1971 г. под наименованията - **„Раннохристиянска църква в м. "Църквище".** И Средновековна крепост в м.

Кулата". Съгласно §10 от преходните и заключителни разпоредби на Закона за културното наследство (ЗКН, ДВ, бр. 19/2009г. с изм. и доп.), декларираните археологически паметници на културата са недвижими културни ценности. На т. н. „Храм-кладенец" при с. Гърло, община Брезник, не е предоставян статут на паметник на културата по тогава действащия Закон за паметниците на културата и музеите (отменен). Трите археологически обекта притежават висока културно-историческа стойност и комисията, назначена от Министъра на културата смята, че те трябва да бъдат регистрирани като археологическа групова недвижима културна ценност **„Античен комплекс",** разположена в землището на с. Гърло, община Брезник, област Перник, включваща „Късноантична крепост „Кула", „Храм - кладенец" и „Римска баня" по реда на чл 64, ал. 1 от ЗКН.

Археологическата групова недвижима културна ценност се определя се като територия за археологическо проучване, консервация, реставрация, експониране и социализация. Забранява се всякакъв вид строителство с изключение на консервационно-реставрационните работи или за осигуряване на достъп и обслужване на посетителите - алеи, погледни площадки, площадки за почивка, пейки и експозиционни информационни табла, художествено и функционално осветление, стълби и предпазни парапети и други дейности по социализация. Цитираните дейности се съгласуват с Министерство на културата на основание на чл. 83 и по реда на чл. 84 от Закона за културното наследство (ЗКН, ДВ, бр. 19/2009г. с изм. и доп.). Забранява се пашата на домашни животни. Забранява се откриването на кариери и предоставянето на концесии за добив на подземни богатства по Закона за подземните богатства и Закона за концесиите. Сечта на дървесните видове се извършва, съгласно изискванията на чл. 105, т. 2 от Закона за горите.

Това са основните белези, които придават уникалния характер на храм-кладенеца от с. Гърло не само за нашата страна и Балканите, но и за континенталния европейски ареал .Засега той е единствен представител на културата “нураги” у нас и представлява особен научен интерес.

Сред културните обекти в община Брезник и изключително ценни паметници на културата са:

Църквата “Света Петка” със средновековната си архитектура и запазени стенописи с висока художествена стойност от XVI – XVIII век е обявена за архитектурно – художествен паметник на културата от национално значение.

Съществува предание, според което в града е имало средновековен манастир – “Бреза манастир”, който заедно с шест черкви издигнати по възвишението около града образувал прочутото “Брезнишко седмопрестолие”. Върху основите на “Бреза манастир е построена църквата “Света Петка” . От него са останали каменни надписи, части от колони, бронзови и сребърни кръстове и църковна утвар, част от които са използвани в строителството на новата камбанария и направата на новата камбана.

Запазена и до днес тя е духовна покровителка на град Брезник.

Храм – паметника "Свети Георги" – намира се централната градска част, действащ духовен храм. Замислен от брезнишкото патриотично население в началото на XX век. Построен по проект на арх. Смирнов, проектирал и строил храм-паметника "Александър Невски" и арх. Кантарджиев. Храмът е осветен през месец юни 1948 г. от екзарх Стефан I. Църквата е внушителна по обем – събира до 700 души. Олтарът е дървен, с икони в класически стил, без стенописи.

Класното училище – стара къща с възрожденска архитектура, реставрирана през 80-те години на миналия век. Архитектурен и исторически паметник от местно значение. В нея се е помещавало класното училище, открито през 1839 г. Първият учител е бил Димитър Тонджоров. Сградата на класното училище е запазена и до днес. В нея се помещава читалищната музейна сбирка.

Паметник на загиналите в Сръбско-българската война от 1885 г. – намира се в Градската градина.

За да съхрани спомена за епичната битка и саможертвата на героите, гражданството на Брезник поема инициативата за издигане паметник на загиналите в битката 48 български войници и опълченци.

Паметник от архитектурен тип и спада към официално утвърдената категория паметници в България, на които се отдава военна чест.

Паметник на загиналите войници и офицери от V-ти конен полк във войните от 1912-1913 и 1915-1918 г.

В тези войни падат убити общо 110 души от полка – 12 подофицери и 98 войници, в чиято памет е издигнат самия паметник. Паметникът е от архитектурен тип и спада към официално утвърдената категория паметници в България, на които се отдава военна чест.

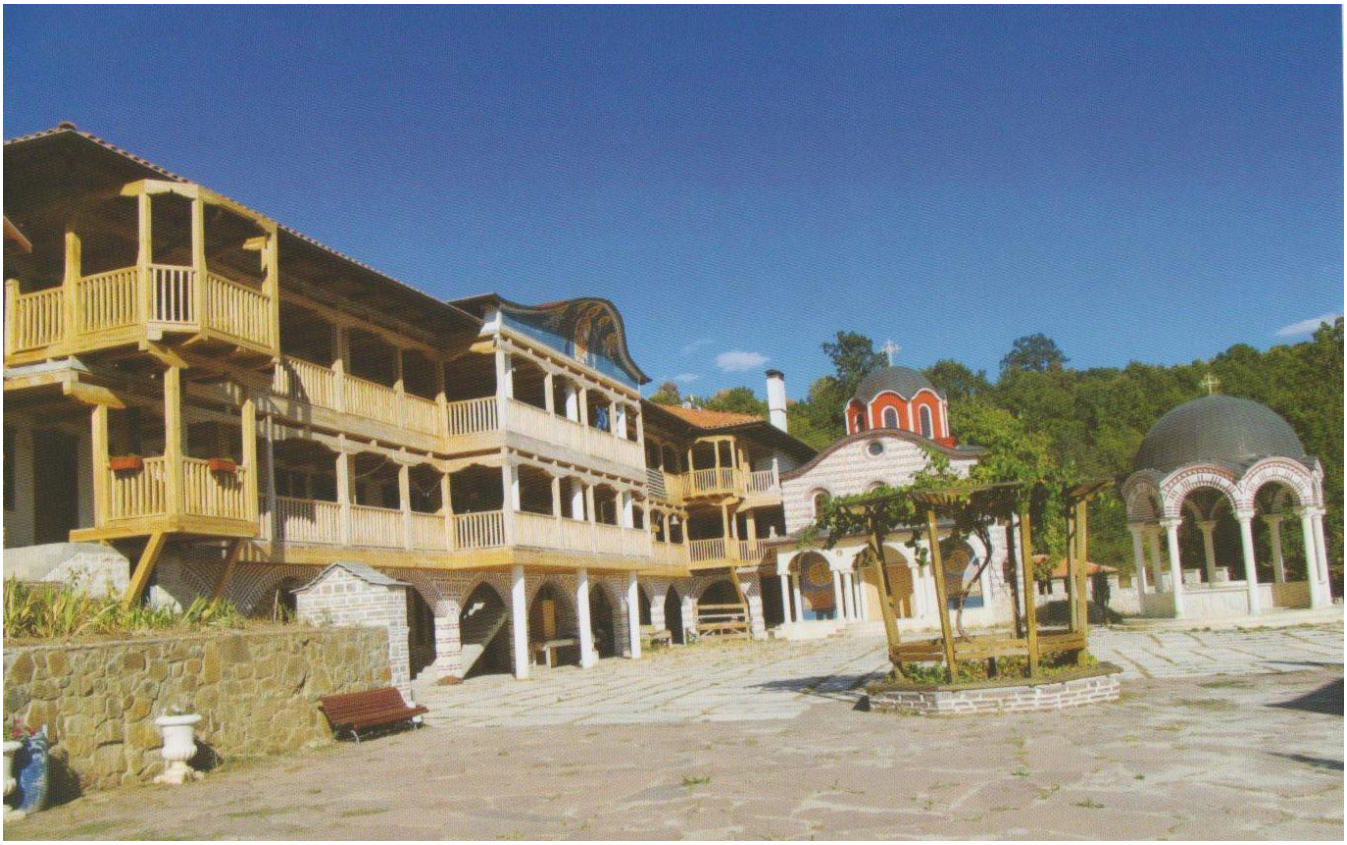
На територията на цялата община има общо девет войнишки паметника.

Църногорският манастир "Св. Св. Козма и Дамян" е изграден в началото на XIX век над стара, разрушена до основи църква.

от
ил
ко,
28

Радомирско, Пернишко, Брезнишко и Трънско. Сегашният манастирски комплекс се състои от жилищна сграда и манастирска църква. Жилищната сграда, разположена геобразно, представлява двуетажна постройка с дървени стълби и чардак. Манастирската църква е обявена за архитектурен паметник. Живописта по стените е нанасяна три пъти, като последното е от 1886 г. Образите са изпълнени в така наречения народен стил от образописеца Георги Попалексов.

Днес манастирът се обитава от монаси и е действащ. Извършват възстановителни и укрепителни ремонтни дейности.

Билинският манастир "Свети Архангел Михаил",разположен е на усамотено място в подножието на "Цръчна", изграден е през късното средновековие и се състои от жилищна сграда и църква. В документ от 1856 г. той се споменава в числото на първите манастири установили връзка с Русия. Това е най-ранното писмено известие за манастира.

Очертава се като духовно и книжовно средище още от 16 век. Притежавал е значително книжовно богатство, главно руски старопечатни и богослужебни книги. При манастира съществува и най-старото килийно училище в Брезнишко.

Манастирската църква представлява дълга, еднокорабна сграда с проста конструкция. Живописта в църквата е нанасяна два пъти. И двата вида стенописи са близки един до друг по стил и по време, изписани от майстори зографи, принадлежащи към западната българска живописна школа от XV – XVI век. Стенописите са обявени за художествен паметник от национална значение.

Според едни бил основан по времето на Второто Българско царство, според други – в ранните векове на Османското владичество. Някои учени са на мнение, че църквата му е изографисана от известния Пимен Зограф.

Манастирът не е бил ставропигиален, т.е. не е бил подвластен на Цариградската патриаршия, а самостоятелен, независим. Висш негов надзорник бил най-богатият човек в околността, наричан "манастирски векил". Такъв към Освобождението бил Димитрия Игнатов от град Брезник, които управлявал по същия начин Църногорския и Кривоношкия манастир.

Последният игумен до Освобождението бил йеромонах Рисанда Богоев от с. Бегуновци. Последният направил всичко каквото можал, манастирът да забогатее, за да играе още по-добре ролята си на културно средище.

Днес манастирската сграда е напълно разрушена.

III. СТРУКТУРА НА ОБЩИНСКАТА СИСТЕМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

1. Органи на управление и контрол

Законът (ЗКН – чл. 17, ал. 1 и 2) определя като органи на управление и контрол на дейностите по опазване на културното наследство на територията на общината, както следва:

Кметът - организира и координира осъществяването на политиката по опазване на културното наследство, като:

- *Оказва съдействие при извършването на дейностите по издирване, изучаване, опазване и популяризиране на културните ценности, съобразно правомощията си;*
- *Създава Обществен съвет за закрила на културното наследство като съвещателен орган към общината.*

Общинският съвет:

- *Приема стратегия за опазване на културното наследство на територията на общината в съответствие с националната стратегия (по чл. 12, ал. 2 от ЗКН);*

- *Предоставя концесии върху обекти недвижими културни ценности - общинска Собственост;*

- *Създава общински фонд "Култура" при условията и по реда на Закона за закрила и развитие на културата;*
- *Приема правилници за устройството и дейността на общинските музеи, след съгласуване с министъра на културата;*
- *Осигурява финансиране чрез целеви средства в общинския бюджет на дейностите по издирване, изучаване, опазване и популяризиране на културните ценности.*

2. *Организационна инфраструктура*

Културната политика и в частност дейността по опазване на културното наследство се организира, ръководи и подпомага от:

- Постоянна комисия по здравна политика, образование, култура, младежта и спорта *към Общински съвет - Брезник, чиито задачи са определяне на законността и целесъобразността на постъпилите предложения, свързани с нормативната уредба в областта на културата и образованието;*
- *Заместник-кмет с ресор „Култура";*
- *Консултативен съвет по въпросите на туризма (по чл. 10а, ал. 1, във връзка с чл. 10, ал. 3, т. 2 от Закона за туризма).*

В община Брезник има създаден *Обществен съвет за закрила на културното наследство (ОСЗКН)* по смисъла на чл. 18, ал. 3, 4 и 5 от Закона за закрила и развитие на културата и чл. 17, ал. 2 от Закона за културното наследство. Обществения съвет е създаден като консултативен орган, който подпомага функциите на общината, като дава мнения и оценки за дейността на общинските културни институти, регионалните културни институти, за съчетаване на принципите на националната културна политика с местните условия и традиции, за определени произведения на изкуството и културата. Такова действие е в унисон и с изпълнението на задачите, които са поставени в *Специфична цел 4.1.2. „Създаване на допълнителни консултативни съвети (с представители на НПО), подпомагащи дейността на Общинската администрация и комисиите на Общинския съвет" в Общинския план за развитие на Община Брезник 2015 – 2020 г. Съветът е създаден със заповед № 1106 от 19.09.2013 г. на кмета на община Брезник – г-н В. Узунов в състав, в който релевантно са включени представители на общинската администрация, непосредствено заети с дейности по културата, местни експерти, заинтересовани ведомства, , отделни творци и др.*, със следните задачи:

1. Да съдейства при организацията и реализацията на цялостния процес по прехвърлянето и предоставянето на музейните ценности от Музейната сбирка към НЧ „Просвещение –1870" в Общински исторически музей гр. Брезник;

2. Да оказва съдействие при извършването на дейности по издирване, изучаване, опазване и популяризиране на културните ценности;

3. Да оказва съдействие при осъществяването на политиката по опазване на културното наследство на територията на община Брезник.

Съществуващите културни институти според вида на финансирането им и собствеността на сградния фонд са:

- *Според вида финансиране*

- Държавно финансирани, с дофинансиране от Община Брезник: *Читалища – 12 броя.*

- Общинско финансиране – *Общински исторически музей Брезник.*

- *Според вида собственост на сградния фонд*

- Общинския исторически музей и всички читалища се намират в сгради – общинска собственост.

3. Планова среда

Община Брезник реализира своята политика по опазване и представяне на културно наследство с оглед и в изпълнение на основополагащите планови документи в сферата на културата:

Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012 – 2022 г.

Националната стратегия за регионално развитие (НСРР) за периода 2012 – 2022 г. е
основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия/неравенства в контекста на Стратегията - Европа 2020 и България 2020. НСРР определя дългосрочните цели и приоритети на политиката за регионално развитие, която има интегрален характер, дава възможност за координация на секторните политики на територията и съдейства за тяхното синхронизиране.

Национална концепция за пространствено развитие. Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 - 2025 г. е средносрочен стратегически документ, който дава насоките за устройство, управление и опазване на националната територия и акватория и създава предпоставки за пространствено ориентиране и координиране на секторните политики. Заедно с Националната стратегия за регионално развитие 2012 – 2022 г. тя е основен документ в най-новото ни законодателство и дългоочакван инструмент за интегрирано планиране и устойчиво пространствено, икономическо и социално развитие. Това е особено важен документ за развитието на туризма поради факта, че третира туризма предимно в аспекта на неговото териториално развитие и насочване. В него се посочва: Много често културното наследство се разглежда като „генератор на туристическа

инфраструктура, която от своя страна генерира процеси и дейности в населените места.

Регионален план за развитие на Югозападен район (ниво 2). Регионалният план за развитие (РПР) на Югозападния район (ЮЗР) за периода 2014–2020 г. определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на района, отчитайки специфичните му характеристики. В него ясно е формулирана стратегическата цел – Устойчив икономически растеж, чрез конкурентноспособност, инвестиционна атрактивност, подобрена жизнена среда и укрепен човешки ресурс при съхранено природно и културно наследство. С тази визия се съобразява и настоящата Стратегия, особено при формулирането на стратегическите цели, засягащи конкурентноспособността на Брезник в туризма, както и атрактивността на Общината за привличане на инвестиции в туризма, като в същото време запази своето природно и културно наследство.

Областна стратегия за развитие на област Перник 2014 – 2020 г;

Общински план за развитие на Община Брезник 2014 - 2020 г. В Общинския план за развитие една от насоките за развитие на социалната сфера е: Експониране и рекламиране на културните обекти – паметници на културата, като ресурс за развитие на културен и познавателен туризъм. Стратегическа цел 1 на Плана е Развитие на местната икономика, чрез ефективно използване на ресурсите и привличане на инвестиции в сферата на промишлеността, аграрния сектор и туризма. Приоритет 1. Създаване на добра бизнес - среда за развитие и повишаване конкурентноспособността на местната икономика, Специфична цел 4 е: Развитие на туризъм, свързан с природните и културно-историческите дадености на територията на общината.

Ежегоден Общински културен календар.

Ежегодна *Програма за развитие на читалищната дейност*, утвърждавана от Общинския съвет.

Годишно планиране на работата на ОИМ Брезник и на читалищата в общината..

4. Състояние

Основна цел в работата на общинските културни институти е придържането към богатите традиции и иновативно обновяване на културния облик на Брезник, чрез осигуряване на пълноценна и балансирана експозиция на културното наследство – вяра, бит и изкуство, която да осигури богат и разнообразен културен живот на територията на общината.

Основни дейности

Основна функция на Общински исторически музей Брезник е опазването и представянето на движими и недвижими културни ценности, която определя неговите приоритетни задачи, свързани с издирване, документиране, идентификация, консервация, реставрация, съхранение, адаптация и популяризиране на културни

ценности, задълбочена научноизследователска работа, образователна и експозиционна дейност.

Събирателска дейност

Свързана е с издирването и придобиването на културни ценности. Това става на базата на самостоятелна изследователска работа, археологически проучвания и разкопки, научни експедиции, постъпления от държавни и обществени институции, частни лица, взаимодействие с други музеи, дарения и откупки. Не се отделя достатъчно внимание на самостоятелната изследователска работа и научните експедиции като фактор за попълване на музейната колекция.

Фондова дейност

Свързана е с идентифициране, документиране и съхранение на културни ценности, създаване на оптимални условия по тяхното опазване и използване. Тя е особено важна и основополагаща по отношение на експозиционната, научноизследователската и образователната дейности.

Юридическа охрана

Общински исторически музей Брезник е създаден през 2013 г. и поддържа основен, обменен и научно-спомагателен фонд, в които се съхраняват над 2000 фондови единици. Формиран е и научен архив. Движимите културни ценности са в процес на преинвентиране, в процес е изготвянето на научни паспорти, наложителна е електронна обработка (чл. 27 от Наредба № Н-6 от 11.12.2009 г. за формиране и управление на музейните фондове). На Музея е извършена инвентаризация на музейните фондове през 2014 година (по репрезентативния метод).

Музеят разполага с три зали и две постоянни експозиции – Възрожденска и Етнографска , и зала за временни експозиции. Музеят има общоисторически характер и съдържа шест основни фонда:

- Археология;
- Етнография;
- Възраждане;
- Нова история;
- Най-нова история

Наброява над 2 500 музейни единици. В експозицията на отдел “Етнография” е показана част от материалната и духовната култура на населението в Брезнишко. Централно място заемат колекциите от тъкани.

На територията на община Брезник са регистрирани 12 *читалища*.

Тяхната основна дейност е свързана със запазване и разпространение на традиционните обичаи, ритуали и обреди, на танцовото, музикалното, песенното и словесното творчество, с развитието и подпомагането на съвременното любителско художествено творчество и изкуство във всичките му форми.

Читалищата развиват и библиотечна дейност. Иновация в дейността им е предоставянето на компютърни и интернет услуги и социални дейности. По програмата „Глобални библиотеки”. Три от читалищата разполагат с богати музейни сбирки.

Физическа охрана

Трябва да бъде извършена реставрация и консервация на движимите културни ценности, подлежащи на такава (главно икони и археологически материал). Основен проблем тук е липсата удобни и оборудвани според изискванията фондохранилища, което рефлектира и върху профилактиката, изразена най-вече в редовно проветряване и третиране на етнографския материал.

Дейности по представяне и популяризиране на културни ценности

Представянето на културни ценности се осъществява основно чрез експозиционната дейност. Особено показателен е фактът, че сега цялостната работа по подготовката, изпълнението и обслужването на сега действащите експозиции е дело на работещите в музея специалисти. Човешкият фактор е особено важен в перспективите за развитие на музейното дело, а тук той е налице с необходимата квалификация, опит и желание за работа. Правят се и временните изложби, но повечето от тях са авторски. Ограничени са гостуващите експозиции, както и съвместните такива, а те имат голямо значение за поддържане на интереса и привличане на местната публика.

Научноизследователска дейност

Свързана е с проучване на движимите и недвижими културни ценности, показва мястото и значението на общината в региона и в цялостното културно-историческо развитие на страната. В Музея тя е затруднена от недостатъчната численост на щатния състав, което отнема от времето им, необходимо за научна и друга специфична дейност. В това отношение се работи по-скоро кампанийно, провокирано от предстоящи събития, годишнини, създаване на нови експозиции и др.

Сериозен дял трябва да заемат археологическите разкопки и проучвания, чрез финансовата и техническа подкрепа на общината, за да могат да бъдат проучени, консервирани и експонирани обектите, включени в Археологическата карта на България.

Образователна дейност

В тази област Общинския исторически музей успешно си сътрудничи с училищата в общината. Провеждат се уроци по история в музея, изготвят се и се представят беседи на различна тема, подпомагат се кръжоци и СИП-ове, оказва се пълно съдействие по изпълнението на Програма УСПЕХ. Постигнатото не е малко, но има още какво да се желае в това отношение, особено в насочването на усилията и към други целеви групи, освен учащите се. Необходимо е изработването на цялостна програма, която да координира и направлява образователната дейност.

Издателска и рекламна дейност

Служи за разпространяване на информацията за музейните колекции, за провежданите изследвания, за важни събития от исторически и културен характер. Издадени са няколко брошури, представящи Общинския исторически музей и Брезник, но броят им е ограничен и количествата са почти изчерпани. Музеят успешно си сътрудничи с изтъкнати дейци на науката, изкуството и културата. Постигнатото не е малко, но съществуват възможности за утвърждаване на планирана

и постоянна издателска дейност, като се има за цел да бъде избегнат предимно кампанийния характер на осъществяването ѝ.

Изводи от състоянието на материалното културно наследство като ресурс за туризъм

Въпреки богатството на множество уникални ценности на материалното културно наследство, то все още не се е превърнало от ресурс в актив на един конкурентоспособен туризъм. Липсата на данни за посещенията на църкви, манастири, демография на публиките и други маркетингови изследвания водят до илюзорна оценка на ресурсите, и оттам - по-малко усилия да се превърнат тези ресурси в атракции. Липсата на информираност за архитектурните, археоложки и други културни забележителности на града е наистина впечатляваща

IV. ЗАКРИЛА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Закрилата на културното наследство е система от мерки за осигуряване на неговото опазване.

1. Цели на системата за опазване и представяне на културното наследство

Целите на системата за опазване на културното наследство са определени с чл. 3, ал. 1 от ЗКН, както следва:

- *Създаване на условия за опазване и закрила на културното наследство;*
- *Устойчиво развитие на политиката по опазването на културното наследство;*
- *Гарантиране на равен достъп на гражданите до културни ценности.*

Опазване на културно-историческото наследство чрез откроряване и конкретизиране на местната специфика и с оглед превръщането на културното наследство в съществен фактор за социално-икономическо развитие на община Брезник.

2. Принципи на закрила

Принципите на закрила също са законово дефинирани от ЗКН, а именно:

- *Равнопоставеност на различните видове културно наследство;*
- *Децентрализация на управлението и финансирането на дейностите по опазването му;*
- *Публичност и прозрачност на управлението на дейностите по опазването на културното наследство.*

3. Приоритети на дейностите

- *Общинската политиката в областта на опазване на културното наследство да се формира и реализира в съответствие със стратегическите национални и регионални планови инструменти и във връзка с необходимостта от реализацията на конкретни системни дейности по издирването, изучаването, идентификацията, документирането, регистрацията, консервацията, реставрацията и представянето на културното наследство;*
- *Да се положат максимални усилия за запазване, развитие, управление и експониране за поколенията на културното наследство на Брезник така, че то да помага за патриотичното и естетическото възпитание на подрастващите, за издигане на културния имидж на общината и повишаване на привлекателността туристическата дестинация за български и чуждестранни туристи; усъвършенстване на туристическия продукт с оглед на богатото културно-историческо наследство;*

- *Да се запази утвърдената културна инфраструктура, като същевременно се обогатява и обновява културния живот в община Брезник на основата на разпределяне на отговорностите за него между държавата, общината и гражданското общество;*
- *Да се обогатява и усъвършенства съществуващата инфраструктура, с оглед преодоляване на нейните слаби страни - морално остарелия подход за експозиция, енергийно неефективните системи за климатизация, отопление и осветление, липсата на достъпна среда и пространства и подходящи условия за съхраняване и представяне на колекции; популяризиране и публичност на наследството;*
- *Да се осигури възможност за осъществяването на активни консервационни, превантивно консервационни и лабораторни дейности; Периодично да се приемат планове и програми с гарантирани инвестиции за обновяване и модернизиране на съществуващата културна инфраструктура в съответствие с международните стандарти;*
- *Да се осигури финансирането на културните институти, като се работи с дългосрочни и краткосрочни програми за основните дейности по издирване, съхранение, проучване и опазване на културното наследство; средства за ремонт и усъвършенстване на културната инфраструктура; обновяване на експозиции и специализирано оборудване; подходящи условия за експониране; с целеви средства за съфинансиране в бюджетите на всички юридически лица в сферата на културното наследство при участие в проекти;*
- *Да се осигури възможност културните институти да акумулират средства за различни проекти и дейности;*
- *Да се търсят възможности за доброто опазване и представяне на обществените колекции; за откупки на движими културни ценности;*
- *Да се осигури целево финансиране за дигитализиране на фондовете, с цел по- доброто и интерактивно представяне на културното наследство и по-активното му използване в търговски, туристически, рекламни и други индустрии;*
- *Да се активизира публично-частното партньорство в областта на опазването и социализирането на културното наследство, с оглед разработването на механизми за намиране на алтернативни източници на финансиране;*
- *Да се разработват програми и да се осигури финансиране за повишаване на професионалната квалификация, профилирани обучения и специализации на работещите в сферата на културата и културното наследство;*
- *Да се разшири достъпа и да се работи за популяризиране на културното наследство, за създаване на програми, съобразно принципите за атрактивно и интерактивно представяне;*
- *Да се работи за повишаване на обществения и медийния интерес към дейността на институциите, както и за адекватно, активно и ефективно сътрудничество с институти от други страни, с цел преодоляване на изолацията на местното културно наследство и приобщаване към ценностите на националното и глобалното научно и културно информационно пространство;*
- *Да се подобри координация между различните институции, ангажирани с опазване, изучаване, съхранение, стопанисване, представяне на културното наследство (държавата и общините; МК, БАН, Светия синод на БПЦ, други регистрирани вероизповедания и др.) с оглед ползотворно взаимодействие по конкретните дейности на съответните институти.*

V. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ, МИСИЯ И ВИЗИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО

1. SWOT анализ

Извършването на наблюдение върху съществуващото положение на културно-историческите ресурси потвърждава основната посока на визията за развитието на културно-историческия туризъм в община Брезник. Наличието на богато историческо, културно, архитектурно и етнографско наследство в този типичен Граовски край, разкрива потенциала за развитие в неизползваните стратегически възможности за интегрирано представяне под формата на провеждане на съвместни културно-развлекателни събития за различни възрастови и социални групи туристи, форуми и мероприятия през четирите сезона на годината на базата на комплекс включващ:

- *Историко-археологически антропогенни ресурси, съхранявани в експозициите на Общински историческите музей Брезник, в Музейните сбирки на читалищата от общината и зоните на археологическите забележителности;*
- *Архитектурно-исторически туристически ресурси;*
- *Етнографски (в т. ч. читалищни и музейни експозиции и сбирки на автентични културно-исторически и образователни експонати, образци, паметници и материали) ресурси.*

Процеса на определяне на първостепенните приоритети, цели и мерки при построяването на план за управление на културните забележителности на община Брезник е целесъобразно да започне с анализ на силните страни, слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT анализ).

Стъпвайки на базата на този подход ще бъде възможно да се формулират насоките за действие за максималното използване на силните страни за реализация на съществуващите възможности и потенциал, както и да се използват тези възможности за преодоляване на слабостите и елиминиране или редуциране на заплахите.

Матрица на силните, слабите страни, възможностите и заплахите в използването на културно-историческите ресурси в Община Брезник

I. СИЛНИ СТРАНИ
1. Уникална културна идентичност в националните традиции
2. Огромен потенциал на културните и творчески ресурси
3. Идентифицирани са значителен брой недвижими и движими културни ценности
4. Наличие на изключително богато и разнообразно нематериално културно наследство, което все още се предава по неформален път
5. Изградена мрежа от 12 действащи читалища, които се считат за естествена среда за общностите – носители на културното наследство
6. Изграден и работещ музей
7. Висока ангажираност на община Брезник в създаването на ресурсна база за културния туризъм
8. Реализиране на проекти за подобряване физическите качества на културни обекти с европейски финансов

ресурс
9. Разнообразно и широкообхватно културно-историческо наследство с обекти от национално и местно значение
10. Наличие на културно-развлекателни събития
11. Устойчиви взаимоотношения между институциите на общинско ниво в реализацията на общи проекти в сферата на културно-историческия продукт и промоция
12. Наличие на приоритетност в стратегическите документи на общината за развитие на културно- историческия туризъм
13. Традиции в организирането на културни мероприятия, пленери и изложби на различна тематика
II. СЛАБИ СТРАНИ
1. Липса на разработени и одобрени релевантни стратегически документи на общината и музея за управление и развитие на културните забележителности
2. Слаба децентрализация на функциите по опазване на културното наследство, недостиг на административен капацитет на местно ниво
3. Неразкрит потенциал на културното наследство като елемент на устойчивото развитие и липса на възвращаемост от културния туризъм
4. Ниска технологична обезпеченост за извършване на специализираните дейности в музея, остарял и труден за поддръжка сграден фонд, статични, еднотипни и неатрактивни експозиции
5. Недостиг на финансов ресурс за консервация и реставрация на културни ценности, музейна дейност и за провеждане на теренни археологически проучвания
6. Недостатъчна щатна численост в част от музеите и кадрова необезпеченост в системата за опазване на културното наследство
7. Липса на посещаемост на археологическите обекти
8. Ниско равнище на туристическия маркетинг по отношение на културно-историческите ценности
9. Значително изоставане на инфраструктурата до археологическите обекти
10. Обезлюдяване на населените места;
11. Липса на развито гражданско общество;
12. Безработица;
13. Застаряващо население;
14. Отдалеченост от основните пътни артерии;
15. Ограничен набор атракции и услуги т.е. липса на туристическа анимация, свързана с историческото наследство;

16. Недостатъчна реклама на културно историческото наследство, както на националните, така и на международните пазари.
III. ВЪЗМОЖНОСТИ
1. Устойчиво развитие на културно-историческите обекти на европейско ниво и създаване на интегриран и диверсифициран туристически продукт на базата на ефективно използване и управление на културно-историческия потенциал
2. Развитие (провеждане на разкопки, консервация и експозиция) на повредени и/или неразработени културно-исторически забележителности
3. Промоция на културно-историческото наследство и обогатяване на маркетинговата позиция на общината
4. Подготовка и реализация на проекти по програми на ЕС за извършване на инвестиции за подобряване, промотиране и развитие на културно-историческия туристически продукт
5. Осъвременяване, анимиране и изграждане на нова материалната база за културен туризъм
6. Организация, промотиране и стимулиране за провеждане на нови фестивални събития, които в последствие да се утвърдят в националния и европейския календар.
7. Разработване на нови форми за насърчаване на четенето
8. Разширяване на участие в Европейски проекти и партньорски програми
11. Създаване на съвременни финансови инструменти за солидарно участие на ползвателите на културни продукти при реализиране на дейности по консервация и реставрация и за провеждане на теренни археологически проучвания.
IV. ЗАПЛАХИ
1. Унищожаване на ценни културно-исторически ресурси вследствие на природни бедствия и забавяне навъзстановителни и консервационни работи
2. Унищожаване на определящи културно-исторически ресурси вследствие на институционални пречки и/или реституционни и имотни претенции и процеси
3. Иманярски набези.

2. *Визия за опазването и развитието на културното наследство и мисия на общинската администрация.*

Визията е представата за качествените характеристики на общината – такива, каквито искаме да определят облика на общината през следващите години. Тази представа е относително трайна и не би трябвало да се променя с годините. На основата на подобна представа за общината се определят и основните стратегически цели за развитие през следващите 7 години. За целите на ОПР на община Брезник за периода 2014 - 2020 г. е формулирана следната визия:

"Община Брезник – привлекателна територия с потенциал за растеж и качество на живота, реализирани чрез:
- привличане на инвестиции и развитие на конкурентен бизнес;
- запазване и подобряване на човешкия капитал;
- подобряване на социалната среда и инфраструктурната осигуреност;
- съхраняване на природната среда и на културната идентичност"

В така формулираната визия за община Брезник е заложено очакването, че в резултат от изпълнението на целите ще се повишат темпът и степента на икономическо развитие на общината (базирани на наличните ресурси и на разполагаемите потенциали), ще се подобрят условия за живот, ще се намалят различията в условията на живот в отделните части на общинската територия и т. н.

На тази основа следва да се обоснове и **визията** за културното наследство за състоянието към края на 2020 г.:

„Община Брезник - привлекателен за живот и отдих регион със съхранена автентичност, самобитност и богато културно-историческо наследство."

Мисията на общинската администрация е да изпълнява ролята на задвижващ механизъм за опазването на местното културно-историческо наследство и обединител на усилията в тази посока. Тя определя рамката и правилата на развитие и създава по - добри условия и среда за реализацията на частната инициатива. Общинската администрация работи в сътрудничество и партньорство с всички заинтересовани страни на територията на общината. Тя е коректен и лоялен партньор, който влага време и средства за стимулиране и стартиране на различни процеси, като гарантира връщането на общинските приходи от туризъм в туристическите дейности и инициативи и съдействa за намирането на допълнителни фондове за финансиране, чрез донорски програми и проекти.

3. Стратегически цели за развитие, приоритети и мерки.

ГЛАВНАТА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ Е:

Утвърждаване на опазването на културно-историческото наследство, подобряване стандарта на експозиция и популяризиране на културното наследство, чрез ефективно използване на собствени ресурси и разполагаем потенциал, привличане на външно финансиране и разширяване на взаимноизгодното партньорство.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: Повишаване на капацитета за опазване на нематериалното културно наследство.

За опазването е необходимо прилагането на принципите на обичайното, неписано право, че нематериалното културно наследство е обществено достъпно и всеки член на обществото има правото да го практикува и използва, не само за лични нужди, но и с комерсиална цел.

Характер на целта: дългосрочен с общинско и национално значение.

Ползи: идентифицирани и регистрирани фондове нематериално културно наследство, повишени нива на промоция и популярност на наследството, повишаване на посещаемостта и заетостта, икономически ръст, ръст на доходите.

Инструменти за постигане: регистриране на формите на нематериалното културно наследство на територията на общината; разработване на система за опазване на нематериалното културно наследство; дигитализиране, популяризиране и онлайн представяне на нематериалното наследство; оптимизиране на експозиционната среда, подобряване на материалната база, приемане на правила за достъп и ограничения при използване на нематериалното наследство, водещи до неговото изопачаване или опорочаване.

Основен източник за изпълнение на Стратегическа цел 1 са Структурните и Кохезионния фонд на ЕС, средства от националния и общинския бюджети, както и от частния сектор.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2 : Подобряване на състоянието и развитие на движимото и недвижимото културно наследство.

Характера на тази цел е дългосрочен с местно, национално и международно значение. Има широко мащабна амбиция за съхраняване на културната памет и историческо наследство и създаване на условия за развитие и обогатяване на всички направления в сферата на културата като фактори за устойчиво развитие.

Основен източник за изпълнение на Стратегическа цел 2 са Структурните и Кохезионния фонд на ЕС, средства от националния и общинския бюджети, както и от частния сектор.

Очакванията при реализирането на документа предвиждат равностойно партньорство между държавните и местните власти, неправителствените институции, бизнеса, културните и научни институти за опазване и социализиране на културното наследство, съхранявано в музеите, частните и обществените колекции.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3 : Подобрение на услугите – професионална и езикова подготовка на заетите ръководни и изпълнителски кадри, промоция и популяризиране на културно-историческите ценности.

Основните изводи при анализа на музейното и читалищното дело показват слабости в адаптацията на услугите в езиково и концептуалното им представяне. Тази стратегическа цел има амбицията да бъдат премахнати негативните влияния от недобрата промоция и популяризация на богатото културното наследство на Брезник. Използвайки модерни интерактивни подходи и чрез всестранната подкрепа на заинтересованите страни и непрекъсната квалификация на наличния персонал, повишаване на знанията и уменията и мотивиране за придобиване на научни степени в области, свързани с музейното дело.

Характер на целта: непосредствен и дългосрочен с общинско, регионално и национално значение. Целта допринася за развитието и увеличаването на капацитета на управление и ефективно използване на културно-историческите ценности.

Инструменти за постигане: разработване на действаща образователна програма; създаване на нови партньорства и поддържане на старите с музеи от националната мрежа, читалища и др. организации с нестопанска цел; издаване на дипляни,

картички, мултимедийни продукти, изработка на значки, сувенири и др.; разработване и издаване на луксозно издание, съдържащо културното богатство; изработка на уеб страници на музея и читалищата.

Ползи: икономически ръст, ръст на доходите, повишаване качеството на обслужване.

Настоящият документ за обща политика е отворен. Веднъж приет, той остава относително постоянен в стратегическата си насоченост цели, но отворен и гъвкав по отношение на мерките и проектите.

Стратегията е приета с Решение № 795 по Протокол № 7 от 27.08.2015 г. на Общински съвет – Брезник.

ВАНЬО ДОБРИНОВ

Председател на ОбС Брезник